

ALEKSANDRA MAZUREK
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

MONIKA SKURA,
JA-INNY. RELACJE SPOŁECZNE OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ,
WYDAWNICTWA UW, WARSZAWA 2016, S. 192

Książka Moniki Skury zasługuje na uwagę. Nie bez znaczenia jest tematyka, która wynika wprost z zainteresowań naukowych autorki, a nie znajduje się na peryferiach jej działalności badawczej, co pozwoliło na rzetelną eksplorację interdyscyplinarnego ujęcia inności. Nie po raz pierwszy autorka odwołuje się do filozofii, by spojrzeć na społeczne postrzeganie niepełnosprawności. W dziesięć lat po analizie Gadamerowskiej hermeneutyki¹ (Skura, 2006) spogląda na koncepcję *Innego* w ujęciu Emmanuela Lévinasa. W myśli francuskiego fenomenologa poszukuje źródła postrzegania odmienności i, podążając za Lévinasem, postuluje, by odejść od przemocowego poświęcenia różnorodności w dążącym do homogeniczności świecie i spojrzeć na niepełnosprawność jako różnicę stanowiącą wartość, możliwość zbudowania w spotkaniu z *Innym* własnej niezależności i drogi do wyjścia z *Toż-samości*, odejścia od samego siebie i otworzenia się na transcendentny świat.

Sednem rozważań autorka uczyniła analizę doświadczenia relacji z *Innym* – człowiekiem niepełnosprawnym – przez osoby z niepełnosprawnością ruchową: od deprivacji, odrzucenia i strachu związanego z kulturą immanencji do autentycznego spotkania twarzą w twarz opartego na gotowości nawiązania między-podmiotowej relacji i poznania *Innego*.

Pod względem formalnym konstrukcji monografii nie można zarzucić większych uchybień. Tekst został zredagowany starannie, poprawnie pod względem językowym, a układ publikacji jest proporcjonalnie rozplanowany. Rozległe nawiązania bibliograficzne świadczące o rzetelnym przygotowaniu teoretycznym

¹ M. Skura, *Pedagogiczne implikacje pojęcia Innego w filozofii hermeneutycznej Hansa-Georga Gadamera*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2006, nr 1(3).

autorki są reprezentatywne, merytorycznie uzasadnione oraz wskazują na biegłą orientację w literaturze przedmiotu.

Struktura książki jest spójna i logiczna. Autorka, wychodząc od teorii wpływu społecznego i interakcjonizmu symbolicznego, prowadzi czytelnika przez ujęcia psychologiczne, socjologiczne i filozoficzne. Oś teoretyczną stanowi koncepcja *Innego* Lévinasa, którą z godną podziwu rzetelnością opisuje i wskazuje na adekwatność jej zastosowania w kontekście niepełnosprawności. Wspomnieć należy, że odwołania do filozofii są prowadzone przez autorkę w sposób uporządkowany, klarowny i – choć pisane językiem niełatwym dla czytelnika stroniącego od rozpraw filozoficznych – są komunikatywne i ograniczają się do treści niezbędnych dla zrozumienia zasadności zastosowania wybranej koncepcji. Skura nie pomija w swoich rozważaniach specyficznych doświadczeń związanych z niepełnosprawnością i wynikających z niej trudności zarówno w kontekście społecznym, jak i jednostkowym.

W części trzeciej prezentowana jest metodologia badań własnych, w których autorka posłużyła się metodą sondażu, wykorzystwała test przymiotnikowy ACL Harrisona B. Gougha i Alfreda B. Heilbruna oraz przeprowadziła zogniskowany wywiad grupowy. Uzasadniając wybrane metody, Skura odwołuje się m.in. do Mieczysława Łobockiego i Jerzego Pilcha. Wśród zastosowanych technik znalazły się badania ankietowe, których kwestionariusz powstał na bazie wywiadów fokusowych oraz zweryfikowany został w badaniach pilotażowych. Wyniki uzyskane podczas badania FGI uzupełniły także analizę wyników końcowych. Triangulacja metod jest niewątpliwym atutem badań autorki. Przyjęta metodologia umożliwiła wzajemną weryfikację danych pochodzących z poszczególnych technik badawczych oraz pozwoliła na uzyskanie rzetelnych wyników.

Pytania badawcze skoncentrowane są wokół wpływu powszechnego wizerunku osób z niepełnosprawnościami na relacje z osobami z odmiennym rodzajem niepełnosprawności, znaczenia doświadczenia własnej niepełnosprawności w postrzeganiu świata i osób z inną niepełnosprawnością oraz tendencji segregacyjnych bądź integracyjnych przejawianych przez osoby z niepełnosprawnością ruchową wobec ludzi z innymi rodzajami niepełnosprawności. Zmienną zależną autorka uczyniła kwestię „doświadczenia w relacjach odmienności drugiej osoby przez ludzi z niepełnosprawnością ruchową”². W odniesieniu do pytań badawczych skonstruowane zostały następujące zmienne niezależne: „znaczenie wizerunku osób niepełnosprawnych”, „znaczenie przeżywania dysfunkcji własnego ciała” i „występowanie w relacjach tendencji integracyjnych lub separacyjnych”³.

² M. Skura, *Ja–inny. Relacje społeczne osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwa UW, Warszawa 2016, s. 67.

³ Tamże.

Analiza wyników w rozdziale czwartym rozpoczyna się od prezentacji społecznego postrzegania niepełnosprawności i związanego z tym wizerunku osób z niepełnosprawnościami. Osią tego fragmentu Skura czyni poszukiwanie w przekonaniach respondentów nastawienia na Lévinasowską niepowtarzalność, *sobość* drugiego człowieka w opozycji do uznawania powszechnych stereotypów wśród osób z doświadczeniem własnej niepełnosprawności ruchowej. W kolejnym podrozdziale autorka poddaje uzyskane wyniki analizie, biorąc pod uwagę specyfikę doświadczanej przez osoby badane niepełnosprawności. Punktem wyjścia była próba ustalenia wpływu obrazu siebie i przystosowania do ograniczeń własnego ciała na chęć nawiązywania interakcji z osobami z innymi rodzajami niepełnosprawności. Trzecia część analiz odnosi się do działań pomocowych i integracyjnych, co jest logicznym następstwem wcześniejszego fragmentu.

Można podjąć dyskusję z kilkukrotnie powtórzonym przez Skurę twierdzeniem o wyłącznie negatywnym ujęciu *Innego* w naukach społecznych. Jakkolwiek pejoratywne konotacje związane z *Innym* wciąż dominują, to przywołać w tym miejscu należy choćby nurt edukacji międzykulturowej, w którym właśnie w spotkaniu z *Innym* – obcym, odmiennym – oraz w uznaniu jego podmiotowości i autonomicznej wartości dostrzegana jest szansa na dialog oraz możliwość rozwoju⁴. Podobnie *Innego* postrzegał również Ryszard Kapuściński⁵, także podążający za koncepcją Lévinasa, reportażysta tak chętnie cytowany przez wielu socjologów i pedagogów. Rację natomiast ma autorka, wskazując na schematyczne, stereotypowe i prowadzące do opresji społecznej nastawienie do *Inności*, w tym niepełnosprawności, która budzi lęk, narzuca określony sposób podstępowania i budowania (czy częściej – uciekania od) interakcji. Skura identyfikuje niepełnosprawność jako narzucony system znaczeń związany z przemocą symboliczną i automatycznym wręcz zaklasyfikowaniu się osoby z doświadczeniem niepełnosprawności jako podporządkowanej, napiętnowanej, często wykluczonej i usytuowanej w określonej roli społecznej wyłączenie ze względu na niepełnosprawność. Znajduje to również potwierdzenie w wynikach badań autorki.

Podsumowując, można stwierdzić, że monografia jest wartościową i interdyscyplinarną pozycją w rozważaniach o niepełnosprawności i jej społecznych konotacjach. W książce zawarte zostały ważne zagadnienia, stąd niewątpliwie może ona stanowić inspirację do dalszych analiz, szczególnie dla teoretyków i badaczy zainteresowanych tematyką niepełnosprawności oraz wpływem figury *Innego* na interakcje społeczne.

⁴ Por. M. Golka, *Imiona wielokulturowości*, MUZA, Warszawa 2010; P. Grzybowski, *Edukacja międzykulturowa – przewodnik*, Impuls, Kraków 2008; J. Nikitorowicz, *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, WAiP, Warszawa 2009.

⁵ R. Kapuściński, *Ten Inny*, Znak, Kraków 2006.

BIBLIOGRAFIA

- Golka M., *Imiona wielokulturowości*, MUZA, Warszawa 2010.
- Grzybowski P., *Edukacja międzykulturowa – przewodnik*, Impuls, Kraków 2008.
- Kapuściński R., *Ten Inny*, Znak, Kraków 2006.
- Nikitorowicz J., *Edukacja regionalna i międzykulturowa*, WaiP, Warszawa 2009.
- Skura M., *Pedagogiczne implikacje pojęcia Innego w filozofii hermeneutycznej Hansa-Georga Gadamera*, „Człowiek – Niepełnosprawność – Społeczeństwo” 2006, nr 1(3).
- Skura M., *Ja–inny. Relacje społeczne osób z niepełnosprawnością*, Wydawnictwa UW, Warszawa 2016.